02/09/2026

Εις μνημόσυνον: Γεώργιος Επαμ. Χατζηχρόνογλου (1946 – 2026), ο πολυσχιδέστατος εν ψάλταις

/ Γνώμες

- **Του Πρεσβυτέρου Ιωάννου Μπούτση**

Θυμάμαι έναν αργό, βαρύ ψαλτικό φθόγγο να κρέμεται στον αέρα του ναού, λίγο πριν σβήσει τελείως, σαν να δίσταζε να φύγει. Έτσι μου έρχεται στον νου, τούτες τις μέρες, η φωνή του **Γεωργίου Χατζηχρόνογλου**. Δεν είναι εύκολο να γράψει κανείς για έναν άνθρωπο που τον άκουγε τόσα χρόνια να ψάλλει, γιατί η φωνή του είχε γίνει, με τον καιρό, κομμάτι από το ίδιο μας το αυτί, μέρος της ακοής με την οποία προσευχόμασταν. Τώρα εκείνη η νότα σίγησε, κι εμείς μένουμε με τον απόηχό της. Στη Βοιωτία ξέρουμε καλά αυτό το φως στο γύρισμα του Σεπτέμβρη, όταν το καλοκαίρι φεύγει αργά κι απρόθυμα, αφήνοντας πίσω μια ζέστη που δεν βιάζεται να ξεθυμάνει· μέσα σ’ αυτό ακριβώς το φως έφυγε κι εκείνος.

Γεννήθηκε στη Θήβα το 1946, σε μια εποχή που η πόλη αυτή έτρεφε ακόμα με αφθονία δασκάλους της ψαλτικής μέσα στα ίδια τα σπίτια και γύρω από την τράπεζα. Ο πατέρας του τον έβαλε κοντά στο αναλόγιο πολύ πριν προλάβει να καταλάβει το τι και το πώς, κι από το 1962, ίσα δεκάξι χρονών, έψελνε κιόλας σε ναούς της επαρχίας και της πρωτεύουσας με φωνή που ξεπερνούσε την ηλικία του. Πήρε δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής από το Ωδείο «Ρωμανός ο Μελωδός», με άριστα και πρώτο βραβείο: προεικονισμός βαρύς για τον νέο που θα αφιέρωνε τη ζωή του στην τέχνη του ίδιου Ρωμανού του μελωδού, που η παράδοση θέλει να έλαβε τα χαρίσματά του ως δώρο, μια νύχτα Χριστουγέννων, καταπίνοντας έναν τόμο χάρτου από το χέρι της Θεοτόκου.

Το αναλόγιο της Παναγίας Φανερωμένης στον Χολαργό τον κράτησε δεκαετίες ολόκληρες. Εκεί έγινε Πρωτοψάλτης, εκεί διήλθε τα έτη η φωνή του μαζί με τους ενορίτες που τον άκουγαν κάθε Κυριακή, εκεί τον βρήκε κι η τιμή του Οικουμενικού Πατριαρχείου, που τον ανακήρυξε Άρχοντα Υμνωδό της Μεγάλης Εκκλησίας, οφφίκιο πολυτίμητο που απονέμεται σε όσους έχουν γίνει, με τα χρόνια, σημείο αναφοράς για ολόκληρη την τέχνη. Έλαβε και τον Χρυσό Σταυρό του Αποστόλου Παύλου από την Ιερά Σύνοδο, τιμή που ήρθε με φυσικότητα, σαν επιβεβαίωση δεδομένου που ήταν σαφές τοις πάσι.

Δεν έμεινε ποτέ μόνο στο αναλόγιο. Στάθηκε καιρό διοικητικό στέλεχος σε ιεροψαλτικούς συλλόγους, διετέλεσε αιρετός νομαρχιακός σύμβουλος Βοιωτίας, ανέλαβε και τη διεύθυνση του Μορφωτικού Μουσικολογικού Ιδρύματος, σαν να μη χωρούσε η ζωή του σε μία μόνο διαδρομή υπηρεσίας. Πολυσχιδέστατος! Το 2023 η Ομοσπονδία Συλλόγων Ιεροψαλτών Ελλάδος τον ανέδειξε τιμώμενο πρόσωπο στην επίσημη τελετή της «Ημέρας του Ψάλτου», στην Παλαιά Βουλή. Ίδρυσε τη Βυζαντινή Χορωδία Αθηνών και στάθηκε χρόνια χοράρχης της, ενώ παλιότερα είχε συστήσει, μαζί με άλλους, τη Χορωδία Βυζαντινής και Παραδοσιακής Μουσικής Βοιωτίας. Τον Μάιο του 2026, λίγους μόλις μήνες πριν φύγει, η Βυζαντινή Χορωδία Αθηνών έλαβε το πρώτο βραβείο στην κατηγορία των επαγγελματικών χορωδιών

στο 45ο Διεθνές Φεστιβάλ Ορθόδοξης Εκκλησιαστικής Μουσικής Hajnówka στην Πολωνία. Αναχώρησε λοιπόν με έναν ακόμη θρίαμβο στις αποσκευές του.

Δίδαξε Βυζαντινή Μουσική και δημοτικό τραγούδι επί χρόνια, δούλεψε με το Ίδρυμα Μουσικής της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, κι από το 1992 ως το 2009 έφτιαχνε μουσικές εκπομπές για τον Ραδιοφωνικό Σταθμό της Εκκλησίας της Ελλάδος, δουλειά αφανή που πολλοί άκουγαν χωρίς να γνωρίζουν πάντοτε ποιος ήταν ο «αυτουργός». Τραγούδησε κι έψαλε στο Ηρώδειο, στο Μέγαρο Μουσικής, στη Λυρική, στο Παλλάς, δίπλα σε ονόματα σαν τον Γιάννη Μαρκόπουλο, τον Σταμάτη Κραουνάκη, τον Χρόνη Αηδονίδη, χωρίς ποτέ η φωνή του να χάσει εκείνη τη σοβαρότητα του αναλογίου, όπου κι αν στεκόταν.

Άφησε πίσω του βιβλία: το πεντάτομο «Μαθήματα Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής», τα «Προσόμοια», τις «Δοξολογίες», τον «Ακάθιστο Ύμνο». Άφησε δεκάδες δίσκους, ηχογραφήσεις με ύμνους και με παλιά δημοτικά τραγούδια, γιατί γι’ αυτόν και τα δύο έβγαιναν από το ίδιο πηγάδι, το ίδιο βαθύ νερό της ελληνικής φωνής.

Λίγοι ίσως θυμούνται πως ο ίδιος άνθρωπος στάθηκε κάποτε πρωταθλητής Ελλάδας στο δέκαθλο, διεθνής αθλητής, κι αργότερα προπονητής στίβου των εθνικών ομάδων Ελλάδας και Κύπρου. Όποιος τον έβλεπε να κρατά έναν φθόγγο λεπτά ολόκληρα, με την αναπνοή δοσμένη με μαθηματική ακρίβεια, καταλάβαινε αμέσως πως αυτό το σώμα είχε παλιά γυμναστεί σκληρά, κι ας μην το δήλωνε ο ίδιος.

Τις τελευταίες μέρες νοσηλευόταν σε κλινική των Αθηνών, κι όταν έφυγε, έφυγε αθόρυβα, όπως είχε ζήσει. Κηδεύτηκε την Τρίτη 1η Σεπτεμβρίου 2026 στον Μητροπολιτικό Ναό Αθηνών και ετάφη στη θηβαϊκή γη, εκεί απ’ όπου ξεκίνησε. «Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ» λέει η Γραφή (Γέν. 3, 19), κι ας μη μας φαίνεται καθόλου παρήγορο τούτες τις μέρες· η γη όμως που τον δέχτηκε είναι η ίδια που τον γέννησε, κι αυτό έχει, θαρρώ, κάτι από σοφία παλιά, κάτι από την τάξη που κρατά τον κόσμο όρθιο. Η οικογένειά του ζήτησε, αντί στεφάνων, όποιος ήθελε να τιμήσει τη μνήμη του να στηρίξει το Διορθόδοξο Κέντρο «Πορευθέντες», για να ανοίξουν πηγάδια στην Αφρική. Υπάρχει κάτι το βαθιά ταιριαστό σ’ αυτό, να θυμάται κανείς έναν άνθρωπο που πότισε τόσες ψυχές με τη φωνή του χαρίζοντας τώρα νερό σε τόπους διψασμένους.

Θα μου επιτρέψετε τώρα, με όση ηρεμία μπορώ να βρω μέσα μου, να καταθέσω λίγες δικές μου αναμνήσεις, γιατί ο άνθρωπος αυτός μου στάθηκε δάσκαλος πραγματικός. Τον γνώρισα το 1994, σε συναυλία Βυζαντινής Μουσικής που έγινε στο Πνευματικό Κέντρο (Ο.Χ.Ε.Λ.) της Μητρόπολης Θηβών και Λεβαδείας, στη

Λιβαδειά. Επειδή είμαστε κι οι δύο Βοιωτοί, η γνωριμία μετεξελίχθηκε γρήγορα και άνθισε σε μαθητεία. Με πήρε ο ίδιος από το χέρι και μου έμαθε το ισοκράτημα, «επιστήμη που δεν διδάσκεται», όπως σημείωνε κι ο ίδιος. Και είχε δίκιο· το ισοκράτημα της παράδοσης το μαθαίνεις πραγματικά μόνο δίπλα σε κάποιον, ώρες ολόκληρες, με την ψυχή συνημμένη στο μέλος.

Με πήρε μαζί του σε πολλές εμφανίσεις, στην Αθήνα, στη Θήβα, μέσα στη χορεία των ισοκρατών, και στη χορωδία της τότε Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Βοιωτίας, που είχε συγκροτήσει μαζί με τον αείμνηστο Γιάννη Σταμούλη. Εκεί γνώρισα και δύο ακόμα μεγάλους δασκάλους, τον Γεώργιο Τρικαλίτη και τον Βασίλειο Κατσιφή, σε πρόβες που σημάδεψαν και διαμόρφωσαν το ψαλτικό μας γίγνεσθαι. Εκεί χτίστηκε, νομίζω, μια ολόκληρη ψαλτική γενιά.

Ιερείς μουσικολογιώτατοι της Βοιωτίας τον καλούσαν συχνά να λαμπρύνει τις λατρευτικές ακολουθίες τους: ο π. Κωνσταντίνος Νικολάου, ο π. Κωνσταντίνος Κατσέλης, ο π. Γεώργιος Θεοχάρης, ο αλησμόνητος π. Νικόδημος Ζαλούμης, ο π. Σπυρίδων Βασιλάκος, ο π. Γεώργιος Τουλουμάκος, ο π. Δανιήλ Στέφας.

Μετά τη χειροτονία μου συνεχίσαμε να συνεργαζόμαστε, τώρα σε επίπεδο τυπικού και χοροστασιών, εκείνος Άρχων Πρωτοψάλτης, εγώ Αρχιδιάκονος τότε της Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Μου άρεσε πολύ αυτή η αλλαγή ρόλων, να στεκόμαστε πια δίπλα δίπλα χωρίς να χάνεται ποτέ ανάμεσά μας εκείνη η παλιά σχέση δασκάλου και μαθητή.

Γυρίσαμε μαζί χωριά της Βοιωτίας, καταγράφοντας υλικό για τον εθνικό τόμο της παράδοσής μας, οργανοπαίκτες, μοιρολογίστρες, απλούς ανθρώπους που κρατούσαν μέσα τους σκόρπιες μελωδίες που κανείς άλλος δεν είχε φροντίσει να συλλέξει. Τον έτερπε πολύ η λαογραφία, κι αυτό φαινόταν διαυγέστερα στην τράπεζα, όταν τα δημοτικά τραγούδια «έβγαιναν» το ένα πίσω απ’ το άλλο, ασταμάτητα, σαν να μην είχε τελειωμό η μνήμη του.

Ταυτίστηκε με τη Θήβα και τη Βοιωτία γενικότερα όσο λίγοι, κι άφησε πίσω του πλήθος μαθητών που κρατούν ακόμα το δικό του, αναγνωρίσιμο ύφος. Θέλω να αναφέρω ιδιαίτερα έναν γνήσιο μαθητή του και προσωπικό μου φίλο, τον π. Βασίλειο Καπερώνη, κληρικό σήμερα της Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης. Οι του ψαλτικού στερεώματος διακονητές θα καταλάβουν αμέσως τι εννοώ, χωρίς να χρειάζονται περισσότερα λόγια.

Κλείνω με κάτι που με γεμίζει χαρμολύπη επιμνημόσυνη: το Ίδρυμα Βυζαντινής και Παραδοσιακής Μουσικής της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, με πρωτοβουλία του Διευθυντή του, του αγαπητού π. Ειρηναίου Νάκου, θα δίνει από φέτος κάθε χρόνο

τρεις υποτροφίες σε μαθητές της Σχολής στο όνομα του Γεωργίου Χατζηχρόνογλου. Κάπως έτσι, θαρρώ, «ἃ ἤκουσας παρ’ ἐμοῦ... ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι» (Β΄ Τιμ. 2, 2), η μνήμη του θα βρίσκει και του χρόνου, και τον άλλο χρόνο, νέα στόματα να την κρατούν ζωντανή.
Αιωνία του η μνήμη. Η φωνή που τόσα χρόνια μας οδηγούσε στην προσευχή τώρα αναπαύεται έως την Ανάσταση, κι εμείς μένουμε με το χρέος να συνεχίσουμε το ισοκράτημα εις αιώνας αιώνων.

«Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ» (Ψαλμ. 67, 36).

banifacyj